

CSERES TIBOR
Hideg napok

MAGVETŐ
BUDAPEST

Hatodik kiadás

© *Cseres Tibor örököse, 1964*

EGYÜTT

– Hogyan tudták megszámolni a halottakat? Az mégiscsak képtelenség! Háromezer-háromszázkilenc! Ebből kettőszázkilencvenkilenc elaggott! Képtelenség! Mi az, hogy elaggott? Ezt sem lehet megállapítani! Utólag. Tetszik ezt érteni? Százados úr, tisztelettel. Mi a különbség olyan vakhidegben javakorabeli és öreg meg elaggott között. Már megbocsásson a világ...

A világot hárman jelentették a szobában. Pozdor volt a negyedik, de töprengő szavait nem verték vissza a falak. Az ablak fent, szemben az ajtó. Egyhangú építkezés.

– Fázok – mondta négyük közül a legedzettebb, s valahogy úgy, mintha Pozdor töprengését folytatná. Pedig nyár volt és szerencsájük ezzel a déli ablakkal, amelyen át még tél fogytán is besütött egy kicsikét mindig a nap. De most csak elcsúszik előtte. Éppen valami kevés arany látszik csak, kívül a párkányon. Igaz, egész nap, hajnaltól estig, mert a nap magasan jár, és éppen csak érinti a tető szélét.

– Télen nem fázott? – kérdezte Pozdor.

– Nem, télen nem szoktam fázni.

Most megint hallgattak. Pozdor várt, hogy a másik ket-

tő is kérdez valamit. A főhajónagy meg is tehetne volna, de nem tette meg.

– Furcsa ember maga, Szabó. Akkor se fázott?

Ezen nagyon keveset lehetett gondolkozni. Valamenynyit azért mégis.

– De. Akkor igen. A második nap. A második napon virradólag.

Várták, hogy folytassa. Elég kíváncsian várták, de most Pozdor sem kérdezett. Mért mindig csak ő? Amazok meg csak szórakoznak!

Ez a dac egészen új volt benne. Mellében. Oda is tette a kezét, hogy kitapintsa. Igen, érezte, hogy a szíve fölött meg a nyakában lakik a dac: azért sem!

Ekkor jutott eszébe, talán megsértette Bükyt. Századost mondott, pedig már harmadik éve őrnagy. (Vagy negyedik éve már?) Hogy is felejtette el. Csakis úgy, hogy nem látta őrnagyként. Másik zászlóalj! Persze. Szét is kerültek. És aztán a legvégén kaphatta. Ez is bosszantotta: „Én meg maradtam zászlós! Rólam még az a nyomorult Szálasi is megfélekezett! Most már aztán késő.”

– Legnagyobb baj az volt, hogy a családokat nem engedte megtelepülni. Aki házasélethez van szokva, annak ez lehetetlen állapot! Jelenteni is akartam az ezredes úrnak, de...

Egyvégből ennyit ritkán beszélt Büky. S bár most nem egyenruhában nyilatkozott meg, szava mégis a feljebbvaló tényközléseként, helyzetmegítéléseként hatott: tehát néhány pillanatig gondolatbénítóan. Civilben ültek, mégis így viselkedett katonalelkük.

– Igen, mert ő nőtlen volt – fogta fel előbb a különbséget Pozdor, csak azután Büky kudarcát, hogy tán még csak oda sem került az ezredes elé a maga véleményével. De hát ha nőtlen volt, nem is csoda.

A főhajónagy nem értette a dolgot:

– Ennél azért nagyobb baj is került.

Büky mélyet sóhajtott, és fájdalmasan ingatta fejét.

– Mit tudsz te, Tarpataki! És mindazok az urak, akik aznap kerültek a helyőrségbe. Vagyis azokra a napokra.

Tarpataki csodálkozott, de nem kívánta a vitát. Egyedül ő merte leszólni a rangidős véleményt. De már elege van belőle, hogy Büky a végén magázni kezdje haragjában és gerjedő fölöttesi gögijében.

– Igaz, Pozdor? – fordul a zászlóshoz Büky, szinte alázasan, de meggondolta rögtön – persze, te is nőtlen vagy. Honnan is érthetnéd meg!

– Viszont én nős vagyok! – szólt szelíden Tarpataki.

Büky elvörösödött, felszökkent a priccsról, amelyen eddig úgy hevert, hogy támasztó párnául két ökle szolgált feje alatt. Karjával néhány nagy lengést végzett.

– Megtiltom! – kiáltotta aztán valami alant kúszó hörgéssel, a kétségbeesett ember ütés előtti mozdulatával – megtiltom – nyújtotta a szót, de a karját lebocsátotta az utolsó ígénéél. S hangja is elszállt. Hirtelen az ablak felé fordult, kezét hátrakulcsolta.

– Vegye tudomásul, főhadnagy úr, önnel nincs több beszédem!

Tarpataki számára nem volt egészen új ez a cikázó hang-

váltás, de ennyire nem jutottak még soha. Csillapodjék az a két vonagló, egymást gyötrő kéz, csak az látszott Bükyből. Amint az ablak előtt állt, de inkább alatta, fel kellett volna kapaszkodnia, hogy valamit lásson messze.

– Megértette?! – üvöltött az őrnagy minden eddig volt kiáltásán felül.

– Igenis – felelt a főhajónagy, s néhány pillanattal később sarkát is összekoccantotta.

Ekkora izgalom érthetetlen és meghökkentő volt.

Pozdor érezte, hogy most másra kell gondolni, most másról kell beszélni. Parasztgyerek volt. Tízholdas. Igaz, hatan születtek rá gyerekek, de mégiscsak tízholdas. Ezért a polgáriból ő képzőbe került, aztán hogy tanterem, „katedra” nélkül maradt, hát katonának. S amikor felszólították, továbbszolgálatra jelentkezett, majd próbaszolgálatra.

Érezte, hogy másra kell gondolnia.

– Lehetetlenség, hogy meg tudták volna számolni. A vízbe is mennyi került, ugye. Azt mind csak úgy saccolni lehetne. Csakhogy nem lehet, mert a bejelentőlapokkal...

Büky megfordult, s az öklét rázta.

– Elég! Elég!

S felkapta az egyik széket, s feje fölé lendítette.

Pozdor homlokához emelte karját. Nem is gondolt rá: egyszerűbb lenne a székeért nyúlni.

Mert két durván faragott szék is szolgálta kényelmüket, két akácfából barkácsolt, esetlen ülőbútor.

Odafent koccant a villanykörte és puffant. Büky nagyon megijedt, kezéből kiejtette a széket. Aztán a priccsre ült vissza; és a padlót nézte maga előtt.

Szabó gyakran nem értette a beszélgetés finomját. Most is csak a nagy hallgatás miatt szólalt meg:

– Fázok, a kutyaúrstenit – mondta szelíden –, fázok, aratási időben!

Tél és tavasz telt együtt.

És máig sem értik, mért ők négyen. Fürkészték egymást eleinte. Mindegyik a többi cselekedeteiből szerette volna megtudni a saját sorsát.

Hátha csak véletlen az egész. Hogy éppen ők négyen.

Sajnos, ez lehetségesnek látszott.

S ha lehetséges is, mért ne szűrnének le valami tanulságot. Vagy erőt a beletörődésre.

Ha egymásnak hinni lehet. „Örömmel hallgatom a te kínod, s közben a magaméről hallgatok.”

Csakhogy ki bírja azt megállni? S meddig? Tél és tavasz, nagy idő. Sok idő. Mindenkiből kibuggyan egyszer.

Még Szabó tizedes volt a legkényelmesebb helyzetben, őt nem kötötte a szó, beszélt a világba. Egyszer így, más-szor úgy. S amikor másításon érték, kivághatta magát az-zal: „Azt csak úgy hallottam, beszéltek. De ez a mostani, ez úgy volt. Ez az igazi!”

Utóbb már csak nevetett, legyintett, ha rajtakapták. Leg-inkább Tarpataki figyelmeztette. Elég volt, ha csak fel-emelte, megmozgatta a mutatóujját. Szabó kuncogott:

– Hagyom már, jól van, hagyom, főhadnagy úr!

Nem tudta megszokni a főhajónagyot, mivel az egyenruha hiányzott.

Tél és tavasz telt el, és Szabó csak akkor szólhatott engedély nélkül, ha a tisztek hárman már ásításig hallgattak.

De fázni nyárban kezdett.

Szolgálataira nem tartottak számot. Ha söpört, magának söpört. Magának is.

Egyszer valami úton-módon pálinkát szerzett – egy kicsiny dianásüvegben kotyogtatta meg a pálinkát, félig ha volt az üveg. Becsorgatta, ott a többiek szeme láttára. Nem nyelte le, tartogatta a szájában, meg-megforgatta a nyelvével, mint lapáttal szokták a párolgó, fülledt gabonát. Nagyokat sóhajtott, szemét lehunyta minden lapátoláshoz. A gőz, a pálinka gőze elterjedt, és Pozdorban különösen talpra állt a vágyakozás az ital után: „Nyelje már le, a szentségit!” – kiáltotta. És Szabó felrezzent kábulatából: „Mi? Mit?” S a sóvár, haragos arcokon látta a szomjúság nyeldeklő mozgását. De elég, hogy Pozdorra tekintett: „El!” Hirtelen kítátotta száját, hátrafeszítette nyelvét, hogy látszódjék, semmi nincsen a fogak között s a nyelve alatt. Látszott sok odvas foga.

Valamit dűnnyögött Büky. Talán azt: „Kár volt figyelni a produkcióra.” Talán egyebet. Szabó úgy értette: „Gányó, disznó!”

Felszökkent, toporzékolt, tombolt, káromkodott. Nyáladzó szájjal tegezte a három urat. Mert annak tekintette Pozdort is. Tegezte és szidta őket. Hadonászott, fenyege-

tődött. Mindent visszahányt rájuk, minden valaha hal-
lott őrmester-mocskolódást.

Három-négy perc múltán – hogy senki nem felelt, és
senki nem védekezett – hirtelen abbahagyta.

Nagyot szívott száján, többszörösen hörbölve nyelte
szesztartalmú, drága nyálát, melyet oly heveskedve köp-
ködött, fröcskölt haragjában.

Leült, majd elhanyaglott, s nyomban horkolni kezdett.
Az urak nem beszélgettek az esetről. Sem akkor, sem az-
után. Napok múlva mindössze Pozdor emlékezett ennyit:
„Ugyan honnan szerezte a rakiát?”

Az évszakok azonban nem veszekedéssel, inkább békes-
ségben teltek. Nem túlzás: nagyrészt megértő egymást
hallgatásban.

Ez sem igaz egészen mégis. És nem így. Napok, hosz-
szú napok borultak négyükre – szó sem esett. Látszólag
gondolat sem. Mindegyik a maga megszokott mozdulata-
it végezte: Büky az ablak alá cövekelt magát, majd hátra-
kulcsolt parancsnoki fensőbbbséggel sétára indult: három
lépés előre, három vissza.

Tarpataki a nap némely szakában, s meglepetésszerűen
tornászmozdulatokat végzett: karlendítéseket s néha egy-
egy guggolást. Aztán kezeit fente össze, s valamit motyo-
gott, múltról vagy jövődőről. Pozdor alig mozdult. Ke-
vés helyre volt szüksége: ujjait ropogtatta, szabályos ne-
gyedórás időközöket tartva – lelkigyakorlatszerűen. Sza-
bó az ajtó kicsiny üvegére tapadt, hátha ki lehetne látnia.

Hátrahagyott kezével csendre intette a többieket, nehogy beszédük lármájával elrebbentsék a közeledő látományt vagy hírt.

Mindezek a mozdulatok a másik három számára fölöslegesen voltak. Már a hó lehulltakor nem is figyeltek egymásra.

Egymás mellett csúsztak el a mozdulatok – jelentéstenül.

Ahhoz figyelmeztetés, hangos szó kellett, hogy fülükből kivessék az egyhangú reménytelenséget.

S bár mindig ugyanarról beszéltek, kevés kivétellel, csak a maga helyzetét tudta meghatározni mind a szerda-csütörtök-péntek rendjében.

– Igen, a kegyelmes úr.

– Feketehalmy.

– Igen, Czeidner.

– Nagyon a lelkünkre kötötte.

– Persze nem tudta megállni az ember. Legtöbbje még hencegett is vele, hogy ott volt. Meg hogy mit látott. Nehéz is feledni, pedig már négy éve annak.

– Bizony, már ötödik.

– És az a csuda, hogy meg tudták számolni.

– Micsodát?

– Hát a hullákat. A vízből. Szinte hihetetlen.

Beszélhettek volna másról?

Hogyne. Tarpataki próbált olasz nyelvtanfolyamot szervezni. Hiába. A magyar népdalok ősi rétegeit is elkezdte magyarázni, sőt amikor kiderült, hogy Pozdor kivételével

mind katolikusok: szertartástan tudását elevenítette fel, majd az apologetikát. Szabó azonban még a kezdeti udvarias érdeklődést sem tanúsította. Ő vicceket tudott. Cigányvicceket. Ha jókedve érkezett, azokat kezdte mondani. Magának nevetett. Nem úgy, hogy a csattanót megelőzve, hanem ahelyett. Csak aztán a csattanó, amikor ki-mulatta magát.

Egyetlenegyszer, valami váratlan jó ebéd után nevettek az urak, ragadós nevetéssel. De akkor sem a viccen, hanem Szabón.

Észrevette. És megsértődött. Meg is ütődtek érzékenységén.

Amikor szerda-csütörtök-péntek felhangzott akár sóhajtásképpen –, akkor sem süket mozgás, sem magvatlan tréfa nem lézengett a szobában. Még az a zümmögés is leszállt valahová, amely a népdaloktatásból a főhajónagy szándéka szerint köztük röpködött. Vagy a replika, Pozdor szájából: Luther okosabb volt a pápánál!

Ennyi maradt emlékeztetőül a hitvédelemből.

És mindig rendfokozat nélkül emlékeztek és mondtak véleményt.

Nyomós oka volt annak, ha ettől eltértek.

Szabó eleinte nehezen szólt, de mindig gondolt valamit, mert véleménye mindig akadt, ha nem is illett bele mindig a társalgásba.

Ha beillett, s éppen az ő fülének is szánták a beszélgetést, hümmögött valamit. Sőt amikor megvilágosodott előtte, hogy melyik napról beszéltek a többiek, bizony

még örömmel is tárta elő, mire emlékezik ő, s éppen akkor mit csinált, vagy mi történt vele.

Gyakran azonban magukban püsmogtak az urak. Ha az őrnagynak érkezett gondolata – mindig. Néha Pozdor zászlós úr is halkra fogta ott a kényelmes sarokban a hangját.

Érdekes, hogy a főhadnagy, vagy hogy az istenben hívják – hajónagy, főhajónagy, ez mindig értelmes-hangosan nyilatkozott. Keveset törődött, figyel-e gyötrelmére, tán éppen szégyenére a „legénység”, vagy sem.

Pedig Szabó mindig figyelt. Akkor hegyezte fülét leginkább, amikor legcsöndesebben magyarázta Büky a magáét.

Lám, nem attól van, hogy ki milyen rendfokozatú, nem attól függ a titkolódzás. Mert a zászlós úr kicsi tiszt volt végig.

Magában, ha töprengett, egyedül ezt a Pozdort urazta, mert valamikor újoncként a keze alatt szolgált. Aztán az az idő elmúlt, de az első megszokástól nem tudott szabadulni.

Nem szólt, ha nem kérdezték, vagy nem illett a gondolata. De magában semmit nem hagyott megválaszolatlan. S a hallása néhány hét alatt olyan élessé vált, hogy a legtávolibb szobasarok is fülére adta minden szó testét, értelmét.

B Ü K Y

Hibás rendeletek mindig voltak és mindig lesznek. De akkor tisztázzuk, mit szabad, mit nem. Ami természetellenes, az nem maradhat az utasításokban. Ha bent marad, következik a titkolódzás. Az örültség, hogy egyszer azt hallod: „Nem ajánljuk”, máskor meg így folytatódik: „Már egy ízben megtiltottam!”

Ezt a legkorrektaabb szándékkal sem lehet teljesíteni. Hátha még ráadásul természetellenes az „ajánlat” vagy utasítás. Akkor aztán nyomban megkezdődik a titkolódzás.

És ilyen bizalmas tiszti közlés nem egy akadt. Hiszen a közlést is úgyszólván parancsnak tekinthetted.

Példát akarsz? Mondok egyet, s a többit is utánaképzelted.

Hogy hol lakjál! Ha győzöd pénzzel – szállodában. Ki olyan bolond, amikor bőven akad bútorozott szoba. Na most aztán válasszál! A magyarnak külvárosi, gyengécske szobája van, silány bútorú. A sváb nem adja bérbe, ha volna is neki. Marad a szerb meg a zsidó.

Igen ám, de mit olvastál a helyőrségi bizalmas parancsban? „Óvakodjanak az urak szerb és zsidó lakosoknál

szállást venni!” Vagy elereszted a füled mellett, vagy nem veszed észre a zsidón a szagot s a szerben sem a hibás magyar beszédet. És ha szag nincsen, s a beszéd sem hibás? Annál jobb. Nem a szobabérlő dolga, hogy az okmányokat kérje. Legyen a szoba csinos, kényelmes, továbbá a kiszolgálás halk, figyelmes – érezd úgy, mintha magyarok között lagnál.

Így kezded, három hét múlva röstellnéd megkérdezni az anyanyelvet vagy a vallást!

Én azonban tudtam, hogy a házigazdám zsidó! Az emberen látszott, erősen. De az asszonyon egyáltalán nem. Mikor a feleségemnek megírtam Győrbe, gúnyosan válaszolt: mit védek én egy zsidóasszonyt, jobb lett volna, ha meg sem említem, mert ezáltal csak a gyanút keltem fel magam körül.

Ezzel csak azt akartam jelezni, hogy a feleségem nagy katolikus családból származott, és születéstől antiszemita volt, ellenben én, bár látva láttam, hogy ők kicsodák, tétovázás nélkül kibéreltem a szobát, s nem törődtem a háztulajdonos származásával. Azt azonban, hogy az asszonyon nem látszik, kár volt megemlítenem mindjárt az első leveleim egyikében, mert abból a megjegyzésből a feleségem hódolatot olvasott ki a háziasszonyom iránt, elismerését annak, hogy szép, aztán hogy tetszik nekem. S még bolond fejjel ugyanabban vagy a következő levélben azt is elfecsegetem, hogy a férj kereskedelmi utazó, és sokat eljár hazulról (de hát mit tudhat írni kétnaponként az ember, ha minden, ami vele történik, katonailag titkos meg

bizalmas: a lakása körülményeiről meg a táplálkozásáról, emésztéséről írkal).

Arról meg persze megfeledkeztem, hogy nyolcesztendő kislánya van a házaspárnak. Pedig ez sokat enyhített volna feleségem hangulatán.

Ez csak egy példa, de azért jellemző a városparancsnok intézkedéseire. Ha egy férfi ötvenéves koráig nőtlen marad, majdnem bizonyos, hogy minden intézkedése, amely a magánéletet érinti, beteges lesz, természetellenessé válik.

*

Egy nőtlen ember aki katonatiszti, majd törzstiszti mi voltában úgyis annyi nőt kaphat, amennyit csak akar – mint városparancsnok és számolatlan reprezentációs keret birtokosa, korlátlanul csereberélheti is a szeretőit.

És módjában áll, hogy a többi urak figyelmébe a legkövetkezőbb óvatosságot ajánlja.

Nem vagyok kicsinyes, de ezeken az intézkedéseken utólag is mindig felháborodok, valahányszor eszembe jutnak!

De hadd említsek még valamit! Micsoda hallatlan intézkedés, hogy a nős uraktól nemcsak a karácsonyi szabadságot vonta meg, hanem még a szokásos kétnapos eltávozást sem engedélyezte.

„Utasításom megtartását tiszti riadókkal fogom ellenőrizni!” Ezt ígérte.

És a dolgok teteje, amiért állandóan forrt egyes urakban az elégedetlenség: „Megtiltom, hogy a tiszti családok engedélyező intézkedésemig a helyőrségbe költözzenek. Jelen parancsom ellen vétőket fegyelmileg vonom felelőségre.”

Persze, ő nőtlen volt, könnyen rendelhetett el akármit. De a mi zászlóaljunknál több válási folyamat megindulásáról tudtunk. Mert a hevesebb urak vagy egyik intézkedést tartották meg, vagy a másikat. Nyilvánvaló, hogy leginkább a körültekintő nemi óvatosságot szegték meg. Mert Grassy azt úgy képzelte: szerzetesi legényéletre rendezkedünk be!

Újoncképző századparancsnok voltam. De a kiképzés első szakasza már véget ért karácsonyra. Nyugodtan elengedhetett volna szabadságra minden családos urat! De ő nem, mert az ő szeretői helybe jöttek!

Én azért is beteget jelentettem. A január negyediki riadókor nem is vonultam ki. Pedig semmi bajom nem volt, csak azt gondoltam: ha te úgy, én meg így!

Végre aztán előbújtam mégis, amikor a zászlóaljparancsnok üzent, hogy a visszamaradó részleg parancsnokául engem szemelt ki, mert ő maga el akar vonulni, lévén, hogy harci cselekménynek számít a „kiküldetés”. (Nem mondta, de én tudtam: sokan akarnak „piros szalagon kardos” kitüntetést!)

Több mint két hétig zászlóaljparancsnoknak éreztem magam: az őrség sorakozott, amikor beérkeztem a lakatnyába. Én tarthattam, ha akartam, a tiszti kihallgatást.

Éppen csak szabadságra nem ereszthettem magamat el, mert az ezredes úr nem függesztette fel a tilalmat, és el sem hagyta a helyőrséget. Kiugrott mindennap nagy, fűtött, fekete személykocsiján a tisztogatási területre. Erős biztosítással haladt, bármerre ment. De világosan vissza is érkezett mindennap. Ezzel csak a veszélyességet akarom hangsúlyozni.

Tizenhat nap múltán furcsa volt egy kicsit, hogy megint csak századparancsnok vagyok. És még furcsább, hogy az sem, mert a köteléket és parancsnoki beosztásokat az elkövetkező napokra úgy hagyták, amint a „területen” már az összeszokott. Ez sérelmes volt rám nézve, s bár hallgattam, elhatároztam, hogy panasszal élek. Ráadásul a hadosztály-parancsnokságra rendelték a báni palotába, állandó törzstiszti ügyeletre. Hirtelenében nem tudtam, nyomban éljek-e a panasz jogával, vagy a központi beosztást tekintsem kitüntetésnek.

Másnap, harmadnap aztán elfelejtettem mindent.

SZABÓ

(No, lássunk oda! Észre sem vette, hogy hideg volt. Az anyja jó istenit, arról egy szavat sem ejt! Mert ő nem fázott. De mink annál többet, akik az őrséget álltuk. És ugyancsak a második hajnalon igazán. Olyan kevesen maradtunk január negyedike után, hogy délben letettük a szolgálatot, másnap délben felvettük. Az ember bekapta az ebédet a csajkából, amint levethette a derékszíjat. Legtöbbször még mosdani sem volt kedve, csak elhanyaglott a komisz ágyon, s máris húzta a lóbúrt. Ott, a legénységi szobában ilyenkor fűtöttünk, megkaptuk a kivonultak, a távollévők fáját is. Mikor vacsorához kürtöltek, az ember felkelt, evett s tisztálkodott, ha éppen akart. Aztán alhatott ébresztőig. De mink sokat kártyáztunk. Elmenni sehova se lehetett. Sötétedés után egyáltalán nem, mert parancsban volt, hogy a rácok nyomtatott cédulákat dobálnak, és azzal fenyegetődznek, hogy vérét veszik minden gyáva honvédnek. Ez olyan mocskolódás lehetett, de nappal is úgy kellett nekünk azután haladni az utcán, hogy a járda szélén és az oldalfegyvert bármikor használatra, védekezésre, önvédelemre készen tartva. Nehogy valamelyik kapuból meglepetés érhessen bennünket. Mink ak-

koriban szuronyt viseltünk. Ha valaki ránk lő akár egy ablakból, akár egy fa mögül, kapkodhattunk volna, hogy visszaszúrjunk. Mert pisztolya nálunk csak a golyószórós volt. Még a rajparancsnokom, Dorner tizedes is, amúgy csak puskás csatárnak számított. Azért az több a soknál, hogy a hideget az egész két hét alatt észre se vette, az anyja jó istenit, amíg mink álltuk a nehéz őrségeket a város különböző pontjain.)

TARPATAKI

Nekem pedig lakásom nem volt. De még csak szállásom sem! Reggel érkeztem, a pályaudvaron hagytam két bőröndömet. Elég rossz kabalának bizonyult. Honnan tudhattam volna előre! A városparancsnokságon jelentkeztem, én balga, mindjárt. Nyomban bevágtak a tisztigységbe. Helyzettájékoztató, a feladatok megszabása. Gondolta a fene, hogy mi lesz még ebből! A nagy eligazítás megvan, azt kérde a vezérkari: „Ki nem kapott beosztást az urak közül?” Felálltam: „Most érkeztem, s a málhám még a pályaudvaron!”

Talán azt kellett volna előre bocsátanom, hogy Hárosról január elsejével idehelyeztettem, de a múlt évi szabadságjándóságom miatt csak most (és különben is). Tehát bevonultam, de még szállásom sincsen. Ez azonban hosszadalmas lett volna persze.

S a félreértés vagy félrehangolás eredménye már készen volt:

„Főhadnagy úr tehát átveszi a pályaudvari kombinált részleg parancsnokságát!”

Mit tiltakozzam. Hiszen a málhám csakugyan a ruhatárban várt még. Kora délután kimentem az állomásra,

de akkor még senkinek nem parancsnokolhattam. Menjek be a folyamőrlaktanyába? Csak bonyolítom a helyzetemet. Szálloda? Azt mondták a vasúton: *Dungyerszky*. Tisztnek egyedül az való. Konflis vitte a bőröndjeimet. Azokat le is tették már a portán, amikor vállat emelve sajnálkozott a séf: „Sajnálattal, csak a városparancsnokság engedélyével nyithatok szobát. Egyébként tele is vagyunk, de a városparancsnokság engedélyével, természetesen.”

Hiába csúsztottam oda egy húszpengőst, ennél többre nem jutottam.

De akkor már alkonyodott. Csomagjaimat a portán azért befogadták.

Szoktak ezek a portások magáncímeket előszedni, ha megtelt a szálloda. Most azonban sajnálkoztak: nincsen jó cím. Ők nem vállalhatnak semmiféle felelősséget: „Tessék a folyamőrlaktanyát megpróbálni.”

Mindjárt hozzáfűzték, kissé rosszállóan: Persze tisztiszoba igazán nincsen, csak legénységi elszállásolásra számíthatok. Akár a karpaszományosok között, akár valamely fűtetlen kis szobában.

Még legjobb volna, ha folyamőr-tisztársaim egyikének lakását próbálnám megosztani.

Gyorsan utánagondoltam, melyikőjükkal kívánnék, akár napokra is, egy levegőt szívni. Mert ismertem eleget az urak közül. Barátom nem akadt köztük egy sem. Anynyira barátom!

Mondom, alkonyodott, s ötletem támadt: hátha szobát

keresnék, ablakokba, kapukba kiszúrt hirdetőcédulákat böngészve.

Gyermekkoscsit, korcsolyát, duplaajtós szekrényt, kézikocsit ajánlottak a rajszeges ákombákomok. A „kiadó szobát” ablakba rejtették. Megriadtam azonban a rémült arcoktól. Talpig sűrke gyapjúba öltözött, lapos mellű asszony nyitott ajtót első próbálkozásom házában, s míg a hitvány szobát megmutatta, olyan rettegve habogott s kapkodott levegő után – hogy nem tudtam, azért fél-e, mert a magyart törli, vagy a megdöbbenés vette el, törte kettőbe minden szavát. Három gyermeke kerekre nyitotta szemét, s falhoz lapult, mind figyelte bevonulásomat s távozásomat is, ugyanabban a falra tapasztott tenyerű mozdatlanságban.

Ezek már akkor, az első nap előestéjén tudtak vagy sejtettek valamit?

A szoba sem tetszett (konyhán át kellett volna közlekednem), s megfélemlítve szorult helyzetemről, abbahagytam a kutatást, a kísérletezést – sietősen tájékozódva visszatértem lapuló csomagjaimhoz, tehát *Dungyerzky*hez.

Ismét kérlelni kezdtem a portást szobáért.

– Méltóztatott hozni a városparancsnokság beutalóját? – kérdezte, mert úgy tetszhetett neki, mióta elváltunk, éppen kiállíthattak számomra egy beutaló cédulát.

Csodálkozott, s magam is csodálkoztam: mért is nem ugrom át a báni palotába azért a céduláért, amely nyilván garmadában áll kitöltve, előre nyomtatva, csak adatokat kell beleírni: 42. I. 20. – és a nevemet.

A helyőrségi ügyeletes tiszt, valami őrnagy, váratott magára, aztán ahelyett hogy beutalt volna barátságos tegezéssel *Dungyerszky* valamelyik szobájába, ezt pattogta:

– Hadnagy úr! miért nem az alakulatnál jelentkezik?

Nem volt kedvem semmiben helyesbíteni, vagy magyarázkodni – annyira átfáztam. Igen, akkor vettem észre a komisz hideget.

– Különben – enyhült meg mégis átfagyott borzongásom láttán a helyőrségi ügyeletes – van itten egy nyolcágyas tiszt szoba, csak holnaptól kezdve hálnak benne az urak, de néhányan már érkeztek, úgy tudom.

Alázatosan megköszöntem, s az őrségből egy honvéd már vezetett is a közös szállás felé a hosszú folyosók során.

Igaz volt a nyolc ágy s az ellenkezője annak, amitől tartottam – a lakatlan és fűtetlen terem – közepes, jól fűtött szoba volt az, s már vagy öten lefekvéshez készültek benne, urak. Akadt volna üres ágy nekem, de az ingujjas férfiaknak biccentettem, mintegy felmentve a bemutatkozás kényszerétől, majd bokaösszeütés után, kemény főhajjtással kifaroltam.

Bármennyire fáztam, képtelen lettem volna „bajtársi” közösségbe ereszkedni. Újonckoromban is viszolyogtam a szuszogó, horkoló, krákogó közösségtől. Ez most, hogy itt mi négyen, ez talán a leghosszabb és legkényszerűbb együttlakása életemnek.

Csomagjaimról szándékosan megfeledkezve, az Erzsébet-cukrászdában kötöttem ki. Ott ettem valamit, s jól éreztem magamat. Alig lézengett vendég, azért is. Nem

messze tőlem két nő ült és nevetgélt. Az egyik, kerek arcú szőke, valahogy megtetszett nekem. Bár a szőkék nem eseteim, s a kerek orcára sem utaztam. Nem akartam a felszolgálónőre bízni érdeklődésemet. Elővettem cigaretatartárcámat, s bár öngyújtóm helyén volt a zsebemben, tüzért átléptem a hölgyek asztalához.

Át is költöztem már a következő percben hozzájuk, s akkor sem változtattam elhatározásomon, amikor beszédjükből kiderült: mindkettő hivatásos.

Én pedig meghökkenés helyett örültem – örvendeztem, hogy ez a szőke megoldja lakásproblémámat. Kétségtelen: nála töltöm az éjet. Ezt közöltem is vele. Mire ő még gyorsan rendelt egyet-mást, és nagyon otthonosan beosztotta az időnket, hogy félóra múlva – nem várva a zárórára – „haza” menjünk.

Nős ember vagyok, és már akkor volt egy kisfiam – nem szoktam én minden új helyőrségben más nőt keríteni magamnak, de ez rendkívüli este volt s az egész város állapota is rendkívüli.

A szőke nő, nevezzük Bertinek, nagyon belém karolt az utcán, és éreztem, reszket.

– Ennyire fázol? – csodálkoztam.

– Ideges vagyok – mondta –, a hidegtől nem fázok így.

De amint a földszintes házba értünk, melynek egyik udvari szobáját lakta – villanygyújtás után megnyugodott.

– Olyan jó, hogy nyugtod van! – mosolygott rám.

Nem egészen értettem akkor, csak később – nyugalmam dicsérte.

S végig ilyen barátságosan beszélgettünk. Volt szerencsére, egy ébresztőórája, azt ötre beállítottuk. Nekem hajnali fél hatra a pályaudvaron kellett lennem az eligazítás szerint.

– Néha elfelejt csörögni – kuncogott Betti, s arról panaszkodott, hogy nincsen vízvezeték s emiatt fürdőszoba sem a házban. Spanyolfal választotta el tőlem, amint lavórban mosakodott – a padlón. Én meg az órával piszomogtam. De mindez már jóval később történt. Aludtunk is egy sort villanyfényben. Elpilledve.

Éjfél már elmúlt, a szobácska, amely melegen fogadott – hűlőben. Míg ő törülközött, biztattam, rakja meg még egyszer jól a kályhát. Félálomban ásítottam. Komoly dolog jutott eszébe:

– Ne felejténje el, kitenni az asztalra a pénzt. Nem szeretek a vendég tárcájába nyúlni, és lehet, hogy hajnalban nem tudok felébredje.

Egy kicsit furcsán fogalmazott.

Széktámlára feszített zubbonyom zsebéből csipetnyi rossz érzéssel halásztam elő tárcámat. Előbb egy tízest szedtem ki belőle az éjjeliszekrényre, de még kezemben a tárca – meggondoltam. Szégyenteljesen kevés a tíz pengő, csak járatlanságom magyarázhatja. Volt még egy ötvensem, azzal cseréltem ki a zöld papírt.

Megnyugodva hunytam le a szemem. De az első álmom arról szólt, milyen pazarló és könnyelmű vagyok.

POZDOR

– Életemben mindig a Szolgszab. szerint viselkedtem, egyedül akkornap nem. De hát már akkor három hete nem fürödtem. Mikor a zászlóaljparancsnok elé álltam, kemény vigyázzban, azt gondoltam, tényvázlat nélkül meg nem úszom. Mi a tényvázlat, tudtam én akkor már jól: az utolsó lépés a hadbírótság felé. Amikor meghallottam az ítéletet, illetve a parancsot, nagyon megkönnyebbültem. Aztán már mondtam magamban: egy tisztgyűlés elmulasztása az alantas tiszt hibáján kívül – az nem vonhat maga után súlyosabb fenyítést, bár az osztályparancsnok élhet fegyelmi fenyítő hatalmával: mikor az alezredes úr szigorúan megkérdezte: „A zászlós úr mért nem tartózkodott a lakásán? Amikor riadókészültséget rendeltem el?!”

Próbaszolgálatos ilyenkor nem mondhatja, hogy nem tudtam a riadókészültségről, és különben is otthon voltam. Nem feleltem, csak hallgattam, keményen! Az a legjobb ilyenkor, amikor a beosztott valami igazságtalanságot érez. Hallgatni kell. Az a legjobb. A parancsnok meg gondoljon, amit akar. Nagyon rosszat úgysem gondol, ha a katonás vigyáztt látja. S amit kiszab, azon is enyhít, amint elpárologott a haragja.

Sajnos magam is enyhének találtam ezt a mostani ítéletet, azon nem is változtatott. Sajnos. Ezt mondta: „Amiért nem vett részt a tisztgyűlésen, a zászlós úr veszi át a csendőrséghez beosztott és szétagolt részlegek parancsnokságát. Tartózkodási helye a leventeotthon. Összeköttetést velem, alegységeivel és Képiró főhadnagy úrral tart.”

Megörültem én ennek, hogy is mondtam volna: „igenis, alázatosan jelentem, de...” Nem mondtam én semmit, amint meghallottam, hogy Képiró Sanyival kerülünk össze. Szegeden együtt jártunk a jogon két félévet. A pénz miatt, meg különbözetit kellett vón tenni, én aztán abba hagytam. Ő meg elvégezte. Na, nézd csak, Képiró Sanyi! Ő is itt van!

S az egész azért volt, mert fürdőkádból húzott ki engemet a legényem, az a mafla katona, ahová még hajnalban beültem, alighogy a titeli fennsíkról megérkeztünk. Ott szállásunk is alig volt, nemhogy fürödni lehetett volna. Mink lezártuk a terepet, a csendőrök meg járőröztek. Még éjfélkor megérkeztünk, de engemet egy levél várt az asztalon, nem a háziasszonyom az ágyban: „Felszaladtam Pestre, kedves zászlós úr, 21-én érkeszek vissza.”

Szerb nő volt, nem tanulta a magyar helyesírást. A lakás meg hideg.

Mit csinálhattam volna, ha egyszer meg akartam fürödni? Begyújtottam a fürdőkályhába. Megvártam, amíg a víz s amíg a fürdőszoba átmelegszik. Hajnalban bújtam a vízbe, s amint hűlt, eresztettem utána.

Reggel korán érkezhett a legényem, hogy sürgősen a tisztgyűlésbe hívjon. Ágyamat bontatlan találta, s engemet sehol. Azt gondolta a maffa, valami nőnél éccakázom. Visszament a laktanyába, s jelentette. Eszébe sem jutott, hogy a fürdőszobába benyisson. Igaz, én is elég csendben ülhettem, mert a meleg vízben el-elbóbiskoltam.